

بررسی اجمالی گاهشماری اطلاع رسانی و ارتباطات

○ گاهشماری چند در
اطلاع رسانی و ارتباطات
○ پرویز راسخ نیا
○ خانه کتاب ایران، ۱۳۸۰

○ بهروز فتیحی

ساخته شده؛ ویژگیهای رادیو ویا مخترع آن اشاره می شود و دیگر از رشد تکنولوژی رادیو تا سال های اخیر، شرکت های سازنده رادیو، انواع رادیو، و... اشاره نمی شود.

نویسنده محترم این کتاب به بیان یک پیشگفتار مختصر بسنده می کند و بسیاری از سوالات را حداقل برای نگارنده بی پاسخ می گذارد. اینکه چرا ترتیب تاریخی را در نوشتن کتاب مدنظر قرار گرفت (علیرغم نام کتاب)؟ چگونه مدخل ها انتخاب شدند؟ چه چیزهایی جزء ارتباطات و اطلاع رسانی قرار گرفت و چه چیزهایی جزء آن قرار نگرفت؟ در انتخاب مدخل ها از چه شیوه و سیاستی پیروی نمودند؟ تعریف و نگاه آنها به اطلاع رسانی و ارتباطات چه بوده است که مدخل ها بر آن اساس انتخاب شدند؟ و... و حتی چرا عنوان کتاب گاهشماری چند در اطلاع رسانی و ارتباطات انتخاب شد و واژه «چند» در عنوان کتاب چه بوده است؟

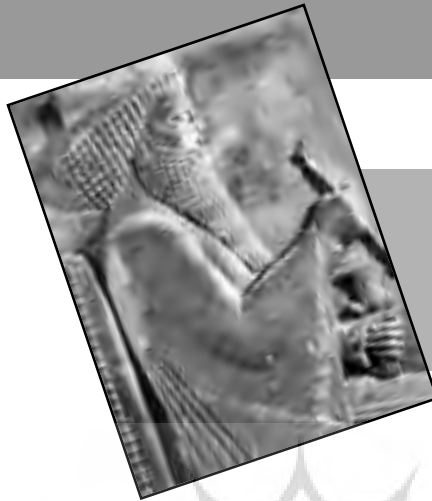
نگارنده بدون پاسخ به این سوالات که انتظار می رود در مقدمه چنین کتاب هایی بدان پرداخته شود، به معرفی و نقد و بررسی کتاب می پردازد. کتاب در نوع خود، خوب و مفید تدوین شد و اطلاعات مناسبی را به علاقه مندان و محققان ارائه می دهد. از این منظر می توان کتاب را دایرةالمعارفی - هرچند کوچک و بی بهره از روش های دایرةالمعارف نویسی - به حساب آورد که سیر تطور و تحول اطلاع رسانی و ارتباطات را در طول تاریخ نگاری بشری ارائه می دهد. مقالات کتاب تقریباً از ۵۰۰۰ سال قبل از میلاد را تا سال ۲۰۰۱ میلادی را دربرمی گیرد. از «خط میخی در ایران و گذر آن به خط پهلوی» تا «کابل تلفن زیر دریا - فیبر نوری - شبکه کابل اقیانوس کبیر شمالی». کتاب تقریباً از ۶۴۵ مدخل تشکیل شده است و هر مدخل بنا بر اطلاعات موجود و نیز اهمیت آن حجم متفاوتی را دربرمی گیرد. مدخل ها تقریباً بسیار متنوع انتخاب شدند و اکثر فعالیت های مربوط به اطلاعات و

اخیراً کتابی در عرصه ارتباطات و اطلاع رسانی چاپ و منتشر شده است به نام گاهشماری چند در اطلاع رسانی و ارتباطات که به اطلاع رسانی و ارتباطات از جنبه ها و ابعاد دیگری نگاه می کند. این کتاب تحولات تاریخی ارتباطات و اطلاع رسانی را مورد بررسی قرار داده و تاریخچه ای از آنچه بر این دو مفهوم گذشت را برمی شمرد.

نویسنده محترم در پیشگفتار کتاب، تحولات و پیشرفت های حاصل در ارتباطات را نیاز بشری می داند و از قول یکی از نویسندگان می گوید: «نخستین استفاده عمدی از فن آوری رقیمی (دیجیتال) جهت دستیابی به اطلاعات یا محاسبه نیازها نبود، بلکه به منظور اهداف ارتباطات از طریق مبادلات تلفنی بود.» ایشان انگیزه و هدف از تدوین چنین کتابی را «آگاهی رسانی درباره برخی از گام های ویژه و مؤثر و شگفت انگیز اندیشه ورزان و فن آوران جسور که برای برقراری ارتباط و تبادل اطلاعات در تاریخ برداشته اند» می داند. با استفاده از پیشگفتار کتاب برای بیان چگونگی تدوین آن استفاده می شود:

«مطالب بر اساس تاریخ میلادی وقوع تدوین شده اند، بنابراین خوانندگان محترم می توانند با مطالعه کل کتاب ناظر بر سیری در تاریخ اطلاعات و ارتباطات باشند، در عین حال با بهره گیری از نمایه پایان کتاب، مطالعه موردی نیز میسر است. فهرست مندرجات کتاب که براساس نظم تاریخی ارائه شده است کمک می نماید تا سریعاً از محتوای کلی کتاب مطلع شوید.»

براساس بیان مؤلف، مقالات مداخل کتاب نخستین اتفاقات ارتباطات و اطلاعات را دربرمی گیرد و دیگر به توسعه و تکامل همان رویداد یا مدخل اشاره ای ندارد مگر در مواقع ضروری بنابراین اگر مثلاً رادیو به عنوان یک مدخل مورد مطالعه قرار گیرد صرفاً به موضوع رادیو، نخستین رادیوی

بیشتر از مدخل یا موضوع مشخص، بدان منبع رجوع کرده و به اطلاعات خود دست یابند. این مهم حتی در تدوین، تألیف و یا نوشتن کتاب‌های غیردایرةالمعارفی نیز رعایت می‌شود و معمولاً نویسندگان در پاورقی و یا در پایان کتاب با گذاشتن علامت یا شماره، منبع موضوع خاص بیان می‌کنند. اما کتاب حاضر به ارایه چند منبع در پایان بسنده کرده است و شاید این مهمترین ضعف کلی کتاب باشد.

۵- از آنجایی که سیاست‌های تدوین کتاب در مقدمه کتاب بیان نشده است لذا برای نگارنده جای سؤال باقی است که مدخل‌ها یا موضوع‌ها با چه نگاه و سیاستی تدوین شده‌اند. بعضی از موضوع‌ها بسیار خلاصه و برخی دیگر مفصلتر آمده‌اند. شاهد مثال: «دایرةالمعارف لاروس - فرانسه» در ۷ خط آمده است ولی «دایرةالمعارف کوچیرین» در نصف خط. از این دست مطلب فراوان وجود دارد که مشخص نیست به چه علت یک موضوع در نصف خط و یک موضوع با همان مختصات در ۷ خط آمده است جالب است بدانیم که درباره «دایرةالمعارف آموزش و پرورش» فقط آمده است: «انتشار دایرةالمعارف آموزش و پرورش Encyclopedia of Education در سال ۱۹۱۷ با تکمله‌های سالانه بعدی آغاز شد.» خواننده چه چیزی از این مطلب دریافت می‌کند. کدام کشور؟ توسط چه کسی یا چه کسانی؟ وضعیت انتشار؟ ... سؤالاتی است اساسی که در توضیح موضوع «دایرةالمعارف آموزش و پرورش» نمی‌توان به آن رسید. اینکه چه ضرورتی وجود داشت تا موضوع مذکور با توضیح خیلی مختصر و غیرکاربردی در کتاب بیاید، برای نگارنده قابل تأمل و سؤال‌برانگیز است.

علیرغم نکات مطرح شده، کتاب از تلاش فراوان مؤلف آن خبر می‌دهد. تدوین مقالاتی برای بیش از ۶۵۰ مدخل و موضوع در ارتباطات و اطلاع‌رسانی آن هم توسط یک نفر، خود بیانگر سختی کار و تلاش فراوان است. اگرچه بهتر بود تدوین چنین کتاب‌هایی بصورت گروهی صورت گیرد تا کمترین نقص در آن وجود داشته باشد.

ارتباطات را به ترتیب تاریخ در آن آمده است. چند نکته درباره کتاب «گاهشماری چند در اطلاع‌رسانی و ارتباطات» وجود دارد که می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱- مدخل‌ها یا مطالب کتاب براساس تاریخی مرتب شده‌اند. خواننده کتاب اگر به دنبال موضوع موردعلاقه خود باشد بایستی یا تاریخ دقیق آن را دانسته و در فهرست مطالب براساس ترتیب تاریخ آنرا پیدا کند و یا بایستی کل فهرست کتاب که بالغ بر ۲۴ صفحه ۲۸ سطری است را مطالعه کرده تا بتواند موضوع خود را در بین آنها بیابد.

۲- مدخل‌های کتاب موضوعات بسیار متنوع - از نزدیکترین موضوع به ارتباطات و اطلاعات تا دورترین موضوع به آن - را دربرمی‌گیرد. از پایپروس و خط هیروگلیف گرفته تا دایرةالمعارف‌ها، ممیزی کتاب، نظام پستی، کتابخانه، روزنامه، ساخت کاغذ، قدیمیترین نسخه خطی فارسی، ماشین حساب، تلگراف و ... این همه تنوع مطلب، راحت‌ترین موضوع را به ذهن متبادر می‌کند که لاقلاً نویسنده محترم کتاب مطالب آن را به صورت موضوعی با همان ترتیب و ترتب تاریخی دسته‌بندی می‌کرد یا حتی الامکان نمایه آخر کتاب را به همراه شماره صفحه می‌آورد که دسترسی به مطالب کتاب راحت‌تر و آسانتر صورت گیرد.

۳- معمولاً نمایه آخر کتاب جهت دسترسی آسان‌تر به موضوعات و واژه‌های موردنیاز محققین و خوانندگان و نیز دسترسی فوری به آن مطالب ارایه می‌شود. کتاب حاضر از این خدمت نیز بی‌بهره است. نمایه پایان کتاب اگرچه موضوعی و به ترتیب حروف الفبا نوشته شده است ولی متأسفانه شماره صفحه آن موضوعات نیامده است و خواننده در جلوی هر واژه و موضوع فقط تاریخ آن را می‌بیند که باز می‌بایستی در فهرست کتاب به جستجوی آن بپردازد.

۴- در تدوین کتاب‌های دایرةالمعارف‌گونه منابع هر مدخل یا موضوع در زیر آن مدخل یا پاورقی صفحه همان مدخل ارایه می‌شود تا اولاً منابع به کار گرفته شده مؤلف درباره هر مدخل مشخص و روشن شود و ثانیاً خوانندگان و محققان بتوانند برای دریافت اطلاعات